

תיקוני עירובין

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 385
כסלו תשפ"ד

בישוב ההוא אנו יודעים שיש שני בודקים מסורים מאוד, שבדקים יחד את העירוב מידי שבוע, למרות שתנאי השטח שם אינם קלים, וחלק מהבדיקה נעשית בבון, שבימים גשומים אי אפשר לעבור ברכב והם הולכים רגלית ומתלכלכים מאוד, וזו מסירות גדולה מאוד. בעירוב הזה אני יודע שהחוטאים קשורים כהלכה, אבל יש שם בעיה אחרת. בישוב המדובר יש הרבה שדות מסביב למושב צמוד לבתים, ולא היה שייך לעשות את העירוב קרוב לבתים מחמת התנגדות תושבים, והיו צריכים להכניס בעירוב גם את השדות. כידוע כתוב בשו"ע (סי' שני"ח ס"ט) שמקום שנזרע בשטח בית סאתיים, אסרו חכמים לטלטל בו, וזה נקרא בלשון הפוסקים איסור קרפף. וכאשר יש חצר גדולה שנזרע חלק ממנה, אף אם זה מיעוט ביחס לחצר, הרי זה אוסר את כל החצר, כיון שהשטח הזרוע אסור, ושאר החצר נאסרת מפני שהיא פרוצה למקום האסור. וכך ג"כ במושב שיש בו שדה זרועה יותר מבית סאתיים, זה אוסר את העירוב של כל המושב, אלא אם יפרידו ביניהם ע"י גדרות או צוה"פ. אבל בביאור הלכה שם (ד"ה אבל נזרע) הביא שבשרות דבר שמואל כתב קולא גדולה, שהיקף של חומת העיר הוא היקף דירים חשוב שאינו נאסר למרות שיש בתוכו מקומות זרועים, וכתב הבה"ל שהאחרונים פקפקו בזה, אלא שבמקום שאי אפשר לתקן אחרת, ויש חשש שרבים יכשלו, יש לעשות את העירוב כך. ועל זה סמכו בישובים אלו שאין בהם אפשרות אחרת, ועשו עירוב עם השדות. אך כמובן שגם אחרי שעשו עירוב כזה, מי שיודע להימנע מלטלטל, יש לו להימנע, מחמת ש"פ הלכה נכון שלא להתיר דבר כזה. [והחזו"א דחה דברי הדב"ש אף בשעת הדחק].

לאור האמור אמרנו לשואל שלא יטלטל, גם הוא וגם אשתו ובניו, למרות שאיננו אומרים על המצב הזה שאין לו עירוב, אך הורו לנו הרבנים שההוראה לבן תורה שגם בני ביתו לא יטלטלו באופן זה.

לשמחתו גילה שהמתחם מוקף גדר, אך זה התהפך לדעתו

לאחר שהאברך שמע את הכרעת הפוסקים, והבין שהמצב שהולך להיות לו בשבת הנופש הזו אינו פשוט, חיפש למצוא פתרון להתיר לפחות את המתחם שהוא נמנע אליו. הוא בדק את המתחם וגילה לשמחתו שיש גדר סביב כל המתחם, מדובר במתחם גדול שיש בו שבע דונם, שבחלקו הראשון הבית והחצר הגדולה, ואחריו שטח שמיועד לזריעה. ובעה"ב הקיף את הכל יחד בגדר כדי שלא יכנסו לשטח שלו. שמח האברך ושאל את המוקד בקשר לשערים של המתחם, האם ניתן להתיר אותם ע"י עומד מרובה על הפרוץ. תוך כדי משא ומתן, המשיב שם לב שבעצם יש לו שטח זריעה בתוך החצר המוקפת עצמה, וא"כ מה יעזור לו ההיקף הפרטי למתחם, הרי גם בו יש קרפף גדול יותר מבית סאתיים. ניסה האברך לומר שהחצר שם גדולה מאוד, ואולי לא נשאר בית סאתיים. אמרנו לו תשער כמה נראה לך גדול החצר. והוא השיב שנראה לו שהחצר שנים וחצי דונם [שזה הרבה מאד]. ואחרי זה נשאר רק שלוש וחצי דונם. אמרנו לו הן, לו יהיה כדברך, הרי בגדל כזה יש יותר מפעמיים בית סאתיים, שהרי שיעור בית סאתיים במידות של זמנינו הוא, לשיעור רח"נ 1450 מ"ר, ולשיעור חזו"א 1600 מ"ר, הרבה פחות משני דונם, וא"כ אחרי שיש בית סאתיים זרוע גם כל החצר נאסרת.

במתחם סגור בתוך היקף העיר אין את סברת הדבר שמואל

ולא זו בלבד, אלא שא"כ אין לו אפילו את הקולא של הדבר שמואל, כי כל הקולא של הדבר שמואל היא רק בהיקף חומת העיר שהוא היקף חשוב, ולא בהיקף של חצר. וההבדל מבואר בדברי הפוסקים שהקשו מדין

הבהרה בענין המלחמה

לאור התגובות על הדברים שנכתבו לגבי כשרות העירובים שנעשו ע"י חיילים, יש שהבינו שהדבר פוגע בהשקפת עולם התורה, על כן אנו מתנצלים ומפרסמים שהנושא הוא רק היכי תימצא ללמוד הלכות שאינן שכוחות, ואין שום קשר להתנהלות בפועל. כמו כן בענין הדברים שפטרו במחנה, יש לציין שכבר נכתב בגליון 379, שבאמת אין דין מלחמה בלי סנהדרין, מ"מ דין זה אינו רק בדבר המוגדר מלחמה, אלא כל מקרה שבאו להציל מפני גייס העומד על העיר. והבאנו שם את דברי הביאור הלכה והחזו"א בזה.

העירוב שנפל בסערת הגשמים, חיוב בדיקה משאינו מצוי

בעקבות סערת הגשמים הקצרה שהיתה בארץ בשבוע האחרון, התקשר אלינו ביום חמישי בודק באחת מערי הארץ שעומד בקשר עם מוקד העירוב בתקופה זו, וביקש שנבוא בדחיפות לעשות לו עמוד אחד בעירוב. שאלנו אותו מה אירע, הרי באותו מקום עשו לאחרונה עמודים חדשים. והוא לא רצה להאריך, ואמר תבוא תראה, העמוד שוכב על האדמה. הגענו לשם וראינו בקע גדול באדמה, שנפער בעקבות זרימה חזקה של מי הגשמים, וכל השטח סביב לעמוד עם חלק מהכביש נעקר ממקומו עם העמוד של העירוב. דבר זה אינו מצוי כאן בארץ, במצב שבו העמודים של העירוב נמצאים בסמוך למקומות המיושבים, שם אין שטפונות שפוגעים עד כדי כך, אבל צריך לדעת שגם דברים לא צפויים יכולים לפסול את העירוב, ועל כך חובת העוסקים בעירובים לבדוק כל שבוע את כל העירוב, כלומר, אם היינו דנים על כל עמוד בפנינו, ועל כל סוג בעיה בפני עצמה, היינו קובעים שהתקלה היא נדירה ואינה מחייבת בדיקה. אבל כיון שבפועל מצוי קבוע כל שבוע שיש בעיה אחת או יותר שפוסלות את העירוב, [ויש עירובים יציבים שהבעיה אחת לשבועיים או חודש, ועדיין ע"פ הלכה זה נחשב מצוי מאוד], ממילא אם לא בדקו את העירוב יש לנו הסתברות גבוהה שהעירוב פסול, ואסור לסמוך על כשרותו ללא בדיקה.

דין זה מבואר בדברי החזו"א בהשגותיו על תשובת הדובב מישרים שכתב לגבי מקום שהיה קשה לבדוקו ורצו לסמוך על בדיקה שנעשת לפני ערב שבת, וכתב שם שבמקום הדחק אפשר לסמוך על החזקה שהעירוב ישאר קיים מהבדיקה שנעשתה בשבוע שעבר. והחזו"א (נדפס בחזו"א ש"ת) השיג על דבריו וכתב שכיון שהמציאות היא שכל פעם שבדקים את העירוב מוצאים בעיה באיזה מקום, הרי זה מוכיח שהמצב משתנה, ולא ניתן לסמוך על חזקה כזו, [וכתב שזה יותר מרוב תינוקות מטפחים], והנה יש לציין שבזמנינו המציאות השתנתה קצת לטובה, והעירובים היום בנויים בצורה יותר עמידה, שהם מתקלקלים פחות ממש"כ החזו"א, אך עדיין ברור שאם לא בודקים את העירוב כל שבוע ביסודיות, הוא יפסל תוך זמן קצר, וגם בזמנינו לא ניתן להתיר כלל עירוב שלא נבדק מידי שבוע.

אברך שמתארח בישוב עם עירוב ללא בודק שבועי

השבוע התקשרו אלינו שני אברכים שהוריהם שכרו חצר בישוב מסוים, והזמינו את כל המשפחה להיות איתם, והם באים למוקד העירוב בשאלה האם יש שם עירוב כשר. אמרנו להם שבישוב המדובר עשו פעם עירוב, אך מלבד שהוא נעשה ברמה פשוטה ולא מהודרת, עיקר הבעיה היא שאין שם בודק מוסמך שלוקח אחריות, ועירוב שלא נבדק באחריות שבועית אין אפשרות לסמוך עליו כלל.

וכבר אירע בשנה האחרונה שאברך שלמד במסגרת השיעורים התארח באותו ישוב, ואמרנו לו שאין בדיקה, והוא הלך בעצמו לבדוק. באותו סיבוב כל החוטאים היו קשורים, ובכל זאת בחוט אחד היתה בעיה שהיה תפוס לחוט חשמל בצורה חריגה, באופן שהדבר פוסל את העירוב כולו. באותו זמן האברך מצא דרך לתקן את החוט, אבל הוא התקשר לעדכן אותנו שאכן צריך לבדוק, כי למרות שלא היה חוט קרוע, אבל העירוב היה פסול. וזה כאמור לעיל, שהבעיות המצויות מגוונות ובלתי צפויות כל אחת לעצמה, אבל בסך הכל מצוי מאוד מאוד שיש בעיה. ועל כך הורו הפוסקים שעירוב חייב בדיקה כל שבוע, אחרת אין להתירו כלל.

אברך שנקלע למושב שהעירוב כולל שדות

שאלה מעניינת שהגיעה למוקד העירוב בשבוע שעבר, מאברך שהוזמן לישוב הסמוך לעיר לוד, ושאל למצב העירוב. האברך הקדים בשאלתו שהוא בודאי לא מטלטל אפילו בעיר שלו, אלא הוא שואל האם אשתו או ילדיו יכולים לטלטל על סמך העירוב הזה.

חצר שנחלקו הראשונים האם החצר ג"כ נאסרת כשזרעו בתוכה, או רק קרפף שהוא בלא"ה אינו דיורים ממש. ופסק השו"ע (שם סעיף י') שגם חצר נאסרת, א"כ גם עיר יהיה אותו דין, וכתבו שהדב"ש יחדש שהיקף עיר יותר חשוב מחצר, ובה יודו האוסרים. א"כ עד כמה שכאן זה נפרד מהיקף העיר, כי החצר מוקפת בפנ"ע, הרי היא תיאסר גם לדעת הדבר שמואל. [שאל השואל שנאמר דל מהכא את ההיקף של החצר, כי כעת שהוא גילה שזה עושה יותר גרוע, הוא רוצה להתחשב רק בהיקף החיצוני של המושב. והתשובה היא שאי אפשר לומר דל מהכא, כיון שתמיד ההיקף הפנימי קובע את הדין של הפנימי, ואילו המחיצות שמבחוץ אינן נחשבות שהם המקיפות אותו].

ודין זה מפורש בדברי הבה"ל שם, שכתב וז"ל, ונראה דמירי שאין מקום הזרוע גדור במחיצות, אלא פרוץ לחומת העיר, דאי לאו הכי בודאי לא מהני ההיקף של החומה, כיון שאין החומה מחיצה של המקום הזרוע, אלא יש מחיצות אחרות, והזרעים משווים לאותם מחיצות כמחיצות שלא נעשו לדירה, בודאי אסור, ואף דבמור וקציעה משמע שלא כדברינו, לענ"ד נראה הדבר פשוט כמו שכתבת, אח"כ מצאתי בספר בית מאיר שכתב ג"כ בהדיא כדברינו. עכ"ל הבה"ל. ומבואר בדבריו בדיוק את הדין הנ"ל, שההיקף הפנימי למקום הזרוע, עושה שאין החומה מסביב למושב מתירה אותו.

והנה תמיד התקשו בדברי הבה"ל מה הנפק"מ בזה שהמקום הזרוע מוקף ונאסר, הרי אף אחד לא צריך בשבת את המקום הזרוע, אלא את העיר שנמצאת מחוץ לו, ואדרבה אם המקום הזרוע מוקף בפנ"ע, זה מתיר את העיר, בגלל שנחשב שאין בה קרפף, וכאמור זה ההיתר שצריכים לעשות לשדות בשבת המושב, להקיף אותם בפנ"ע, א"כ מה הבה"ל בא להשמיענו. והיו רגילים לבאר שכוונתו למש"כ החזו"א (סי' פ"ט ס"ק ז') שנפק"מ אם יש פירצה קטנה בגדר של השטח הזרוע, ויש בה יותר מי אמות או שהיא בקרן זווית, שדין עומד מרובה אין בזה, אז גם כל העיר נאסרת, כי למרות הפירצה הוא חשוב לעצמו, וממילא העיר פרוצה למקום האסור. ויש בזה חידוש שלמרות הפירצה נחשב לעצמו, וצ"ע למה המשנ"ב לא ביאר שכל הנפק"מ היא למקרה כזה.

אבל לאור המקרה שהיה לנו בשאלה זו, מצאנו ביאור אחר לדברי הבה"ל, שיש נפק"מ אם יש בית וחצר בתוך ההיקף של המקום הזרוע, שכיון שהוא מקום פרטי ולא עיר, הוא נאסר בודאי.

קיבל רשות במבנה"ב ללכת בשדה על הזרעים

לסיום ענין ניסה האברך להציל את המצב בעוד צורה, וניגש לבעה"ב ושאל אותו אם אפשר ללכת בשטח של השדה. ובעה"ב אמר לו שעת הזרעים עדיין לא התחילו לצמוח, אין ההליכה הורסת אותם, ולכן הוא מרשה לו ללכת בשדה. חזר האברך ושאל אם במצב הזה אין לשטח דין קרפף, כיון שהוא יכול ללכת בכל השטח.

והנה שאלה זו מורכבת מכמה דינים, א. האם באמת אדם אינו מקפיד שיעברו בשטח הזרוע לפני שהתחיל לצמוח. מן הסתם לפי הידוע לנו, יש הקפדה כללית, כי דיסה מרובה משפיעה, אך בן אדם אחד או שנים שילכו, לא ישפיעו. ובאמת אף אחרי שהתחיל לצמוח מעט ג"כ הצמח יחזור ויצמח ואינו נהרס. ולפ"ז זאת אומרת שהוא נתן לו רשות אישית, אך לא שהשדה עומדת לשימוש להליכה. וכך ידוע בישובים שיש היקף לזרעים, שמשגיחים על שלימותם מזמן הזריעה ועד הקצירה. לכן השאלה היא האם רשות לאדם אחד מועילה להתיר. ב. אחרי שכבר היו זרעים פעם אחת המקום נאסר, הכריע הבה"ל (שם ד"ה הזרעים) שצריך לפרוץ את המחיצות ולחזור ולהקיף לדירה, [ובפרט כאן שמראש הוקפו בשביל השדה]. ולפ"ז גם בקיץ שלא יהיו זרעים, עדיין ישאר האיסור באותו מתחם. ג. האם מספיק שמשפחה אחת יכולה ללכת בכזה שטח גדול, שברור שאין לה מה לעשות בו, ואין לה שום שימוש בהליכה בשדה אם לא במטרה "לבטל דין קרפף", האם הליכה כזו עושה היתר. ויש עוד להאריך בזה ואכמ"ל.

האם מועיל לפתוח ולסגור שער כדי להקיף לדירה

שאלה נוספת שהגיעה למוקד העירוב בתקופה זו, בשדה שהיתה מוקפת גדר פני עצמה ללא בית כלל, שהיא בודאי קרפף, ובתקופה שאחרי החגים היא היתה פנויה לפני זריעה, והבצא לקח אותה לשימוש למתחם כינוס, אבל היתה להם בעיה שאמנם המתחם מוקף, אבל מוקף שלא לשם כינוס, ובה"ג מבואר בשו"ע שצריכים לפרוץ את הגדר יותר מי אמות, ולחזור ולהקיף לשם דירה, שכמובן זה לא דבר פשוט להרוס את הגדר ולתקן אותה. וכאן העלו רעיון נפלא, בכניסה לשדה היה שער גדול רחב ששה מטרים, שבו נכנסים הטרקטורים לעבודת הקרקע, א"כ בשעה שפותחים את השער הרי נהיה פירצה של יותר מי אמות, וכעת שסיגרו את השער יהיה היקף חדש לשם דירה, וזה יתיר את כל השדה.

אך לכאורה זה תלוי במחלוקת אחרונים, שתמיד אנו מחמירים במחלוקת זו, אך כאן הנפק"מ תהיה לשיטת המתירים. האחרונים נחלקו בשער שיש בו דלת שנסגרת לפרקים, וכעת הדלת פתוחה יותר מי אמות, דעת החת"ס ורע"א שאינו פירצה, אלא זה כמו צורת הפתח שנחשבת

מחיצה. אבל דעת החיי אדם והחזו"א שאין כזה דין ששער שראוי להיסגר יחשב מחיצה, אלא חייבים שיהיה צורת הפתח. ומה שמצינו לענין רשות הרבים דלתות הננעלות, היינו רק כדי לבטל דין רשו הרבים, ולא במקום צורת הפתח. ולמעשה נוקטים בזמנינו בכל העירובים בארץ, לעשות צורת הפתח בכל השערים שיש חשש שיפתחו בשבת. [ובעירובים בחו"ל מקילים בזה מתוך הדחוק שלהם בכל עשיית העירובים].

לפ"ז לשיטות שהשער נחשב מחיצה גם כשהוא פתו, לא יועיל לפתוח את שער השדה, כי זה לא מקלקל את ההיקף, וגם לאחר הסגירה של השער לא נעשית מחיצה חדשה, ונשאר איסור קרפף. אבל אם אנו נוקטים שהשער אינו צורת הפתח, וכשהוא נפתח נאסר לטלטל, א"כ הפתרון הנ"ל להתיר את הקרפף הוא נכון, כי המקום נפרץ ושוב הוקף לשם דיורים. הבאנו את השאלה לרבני העירובים, והכריעו שאי אפשר להתיר את הקרפף, כי צריך לחוש לשיטות האחרונים שסוברים שהשער הפתוח נחשב עדיין כצורת הפתח וממילא לא נעשה היתר חדש.

אבל הגר"מ לובין שליט"א הוסיף ואמר, שנראה שגם לדעת החזו"א שאסור לטלטל כשהשער פתוח, מ"מ אי אפשר ע"ז להתיר את הקרפף, כיון שמ"מ זה רק מחזיר את ההיקף הראשון, ואינו היקף חדש. והביא ראיה מהדין שהורה מן הגר"נ קרליץ זצ"ל ושאר רבני זמנינו שמוותר לסגור שער בשבת, אף כאשר הוא מחיצה המתרת [כאשר השטח הוקף לדירה], כי מחיצה על ציר נחשבת פרוסה ומקופלת ואין בזה איסור עשיית מחיצה חדשה. א"כ לענינינו גם אם נאסר לטלטל כשהשער פתוח זה לא מספיק, אלא צריך עשיית תיקון מחיצה חדשה, והשער אינו יוצר מחיצה חדשה, אלא רק מחזיר את המחיצה שהיה עם כל דיניו, והוא עדיין אינו מוקף לדירה. וניתן למעיינים לפלפל בסברא זו.

האם הבניה המושבתת במצב הבטחוני משפיעה על דין קרפף

אגב שדיברנו בהלכות קרפף, נביא עוד שאלה אקטואלית מבין מגוון הנושאים שעלו בימים האחרונים על השולחן ההלכתי של מוקד העירוב. כידוע כעת המצב בארץ שרוב עבודות הבניה מושבתות, מחמת שאין פועלים ערביים משטחי יהודה ושומרון, עקב המצב הבטחוני. והרבה אתרי בניה תקועים כבר חודש וחצי, מחכים לרגע שיתאפשר להביא עובדים, אבל לפי מה שנראה זה יקח עוד חודש או חודשיים. וכעת השאלה לפי מה שהורו גדולי ההוראה מן הגר"ש אלישיב ומן הגר"נ קרליץ זצ"ל, שאם עצרו את הבניה לזמן ארוך חוזר דין קרפף [כאשר יש בשטח יותר מבית סאתיים], האם המצב שלנו נחשב שעצרו לזמן ארוך, או שמא כיון שלא סתייגו דעת מלבונו, והדבר עומד להשתנות תוך ימים ספורים ללא זמן מוגדר, נחשב שעדיין נמצא במצב של בניה. וצ"ע.

האם המשקוף בבתיים שלנו מהצד או על גבי

שיעורי העירובין התחילו בס"ד בימים אלו, ואחרי שיעור הפתיחה שנועד להבין את המבט הכללי על המציאות בימינו, התחילו להיכנס לפרטי ההלכות העדיניות בכשרות העירובים בזמנינו, ובמיוחד בדיני צורת הפתח מן הצד, שיש בה פרטים רבים. והנה יסוד הדין הוא שאם המשקוף אינו מעל העמודים, אלא מהצד של העמודים, הוא פסול. וכתב רש"י וכן הביא המשנ"ב (סי' שס"ב ס"א) מפני שאינו עשוי כדרך הפתחים.

בעירוב של אחת מהישיבות הגדולות בבבני ברק, עשו עירוב פרטי בין המבנים של הישיבה, וקשרו חוט לעמוד החשמל שבמדרכה, כדי שיהיה

חוט שנוצא בצד שמעמוד בתוך השקוף

גבוה, אבל נשאר רווח בין העמוד לגדר של המתחם. במקום הזה עשו צורת הפתח נדירה מאוד במלאכת העירובים, העמידו משקוף של בית, שהיה תואם לגודל הרווח. והנה כשנתבונן במשקוף הזה [שאינו צבוע וניתן לראות את החיבור, נראה את המשקוף בין העמודים. ולכאורה זה צורת הפתח פסולה. אלא שאם כך הצרה של המשקופים בזמנינו יש לנו בעיה לא רק לעירוב, אלא גם למזוזה, שאם המשקוף אינו מעל העמודים אין מברכים על קביעת מזוזה. היו אברכים שרצו לטעון שא"כ זה צורת עשיית פתח בזמנינו, ויהיה כשר אף צוה"פ מהצד. אבל זה דאי אינו, כי חז"ל קבעו מהי צורה, ואין בדינו לשנות אותה אף אם הורגלו היום לעשות אחרת.

אבל באמת המשקופים האלו אינם מהצד, אלא יש בהם שיניים שמשתלבות בחקק שבעמודי הפתח, ובאופן זה הרי המשקוף ממשיך ויושב מעל העמודים. וגם לדעת הפמ"ג והמשנ"ב (שם ס"ק ס"ד) שהחמיר במשקוף שיושב בתוך חקק שבעמוד, שאינו כשר. היינו רק כאשר המשקוף שוקע בחקק, והעמוד ממשיך קצת מעל גובה המשקוף, [משום שנחשב שהעמוד אינו מעל כל העמוד, אבל באופן כזה שהמשקוף ממלא את כל החקק ומסתתרים באותו גובה של העמוד הרי זה כשר לכוי"ע. ומ"מ אנו משאירים לדון בענין זה גם בגליון הבא, ונשמח לקבל עידכונים ממי שיש בידו משקופים שונים שצורת חיבורם ניכרת בבירור.